

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.111'373.46:003.086

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-3-21>

Анна ПІДГОРНА,

0000-0003-1832-7100

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Національного університету «Запорізька політехніка»

(Запоріжжя, Україна) levchenkoanna79@gmail.com

ОДНОЗНАЧНІСТЬ ЗМІСТУ АНГЛОМОВНИХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ: РОЛЬ ПУНКТУАЦІЇ

В статті розглядається проблема використання пунктуації в англomовних науково-технічних текстах та її роль у досягненні таких ключових характеристик стилю, як стислість, ясність, точність та однозначність розуміння змісту. В англomовному дискурсі спостерігається часткове ігнорування деяких пунктуаційних засобів, які, як вважають прихильники «легкої» пунктуації, не є обов'язковими і лише навантажують текст. Особливо помітним це є у різноманітних публіцистичних та газетних матеріалах, де на перший план виходять динамічність викладу та вартість публікації із врахуванням кожного друкарського знаку. Однак, у власне наукових та науково-технічних текстах у пріоритеті стоїть точність та швидкість розуміння змісту реципієнтом, який не повинен витрачати час на правильну інтерпретацію через недотриманість автором публікації правил пунктуації. Саме тому ця стаття ставить за мету проілюструвати важливість використання пунктуаційних знаків, зокрема коми, дефісу, апострофу, крапки з комою тощо, в контексті наукових та науково-технічних текстів, спрямованих, у першу чергу, на донесення точної та однозначної інформації. В статті наводяться приклади, які демонструють актуальність тематики, а також доводять, що відсутність правильного пунктуаційного знаку відповідно до правил англійської мови може призвести до хибної інтерпретації змісту навіть фахівцем. Увага приділяється не всім правилам пунктуації, а лише тим випадкам, що найчастіше ігноруються як неважливі. До таких можна віднести використання коми із вступними елементами або з неуточнюючими означеннями, оксфордської коми, використання дефісу з багатокomпонентними препозиційними означеннями, використання крапки з комою для уникнення помилки типу «comma splice», використання апострофу у присвійному відмінку та для розмежування елементів слова тощо.

Ключові слова: знаки пунктуації, науковий дискурс, науково-технічний текст, однозначність змісту, точність.

Anna PIDHORNA,

0000-0003-1832-7100

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation

National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

(Zaporizhzhia, Ukraine) levchenkoanna79@gmail.com

CONTENT UNAMBIGUITY OF ENGLISH SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS: THE ROLE OF PUNCTUATION

The article studies the problem of applying punctuation in English scientific and technical texts as well as the role it plays to obtain such important style characteristics as conciseness, clarity, semantic accuracy, and unambiguity of content interpretation. In the English-language discourse, one can observe the cases when writers ignore some punctuation marks which, as the supporters of so-called “light” punctuation claim, are considered to be not obligatory for use and viewed as the ones that make texts too overloaded. It is particularly visible in various publicist and newspaper materials where at the foreground there is text dynamics and cost of publications, with each typographical unit being taken into account. However, in scientific and technical texts the priority is given to the recipient's fast and accurate understanding of the content. The reader is not supposed to waste time on correct interpretation due to the fact that the author of the publication does not comply with the punctuation rules. Therefore, this article's objective is to illustrate the significance of using punctuation marks, in particular commas, hyphens, apostrophes, semicolons etc., in the context of scientific and technical texts which are primarily targeted at conveying accurate and unambiguous information. The article gives examples that demonstrate the topicality of the issue and prove that absence of correct punctuation marks according to

standard English-language rules may lead to wrong interpretation of the message even by professionals. Attention is paid only to those cases that are often ignored as unimportant but which may have defining significance as far as the message is concerned. In this respect, one can mention the use of the comma with introductory elements or with non-restrictive modifiers, the Oxford comma, the use of the hyphen with multicomponent prepositional attributes, the use of the semicolon to avoid the “comma splice” mistake, the use of the apostrophe in the Possessive Case and to differentiate elements et cetera.

Key words: *punctuation marks, scientific discourse, scientific and technical text, content unambiguity, accuracy.*

Постановка проблеми. Всупереч загальноприйнятій думці, правила пунктуації відіграють досить важливу роль в англomовній науковій та науково-технічній літературі. Вони запобігають нечіткому тлумаченню думок, двозначності та незрозумілості. Окрім того, помилки у використанні пунктуації знижують авторитетність автора роботи, ставлять під сумнів його професійність та валідність роботи в цілому. Звичайно деякі незначні пунктуаційні похибки – не катастрофа. Однак, якщо у всьому тексті не вистачає необхідних знаків пунктуації, то такий текст стає важким для сприйняття. Ті, хто підтримують так звану «легку пунктуацію» (*light punctuation*), що передбачає використання майже лише тільки крапок, кажуть, що правильний порядок слів у англійському реченні – все, що потрібно для його чіткого розуміння і, у разі необхідності, емпізи. Звичайно, порядок слів – дуже важливий, однак, його не завжди достатньо для того, щоб чітко передати думку, і необхідна певна «підтримка» та допомога від знаків пунктуації.

Аналіз досліджень. Хоч питання пунктуації і відноситься до граматичного аспекту вивчення мови, не всі підручники та довідники з граматики англійської мови приділяють йому належну увагу. Можна спостерігати певні нечисленні вправи на відпрацювання пунктуації з прямою мовою або неуточнюючими означеннями та обставинами, але інші питання майже зовсім не задіяні. У той же час слід відмітити, що довідники, присвячені вивченню специфіки академічного чи професійно орієнтованого письма, все ж таки звертають увагу на пунктуаційне оформлення текстів (Bailey, 2003; Jordan, 2003; McWhorter, 2013). Дж. Кіркман, наприклад, демонструє випадки помилкового невикористання пунктуаційних знаків та аналізує наслідки цього (Kirkman, 2005: 64–69). А С. Роджерс, у свою чергу, детально розглядає особливості орфографії та пунктуації на матеріалі текстів медичної тематики (Rogers, 2007: 13–22). Деякі науковці присвячують статті окремим проблемним питанням пунктуації в англійській мові, наприклад, дилемі вживання чи невживання оксфордської коми в англomовних юридичних текстах (Колодник, 2022).

Метою цієї статті є підкреслити роль, яку відіграють деякі пунктуаційні знаки в англomовному науковому тексті, запобігаючи неоднозначності тлумачень та втраті часу на встановлення логічності змісту речень.

Виклад основного матеріалу. Знаки пунктуації є невід’ємною складовою коду, на якому базується письмова комунікація. Мова – це код, що містить три складові: 1) лексичні компоненти, 2) граматична будова та 3) інтонація і наголос (в усному дискурсі) / пунктуація (у письмовому дискурсі). Чітке володіння та використання цього коду залежить від правильного застосування правил:

- використання окремих слів (знання лексичних правил);
- правильної будови речень та порядку слів (правил граматики);
- передачі граматичної / логічної та риторичної інформації (в усному мовленні – це інтонація та наголос; у письмовому – знаки пунктуації).

Тобто існує певна домовленість, що позначає цей звук або символ. Існує домовленість, як впорядковувати ці звуки та символи. Але цього недостатньо. Без наголосу, інтонації та у письмовому варіанті – пунктуації, це буде лише суцільний, безперервний і, як результат, незрозумілий потік звуків та, якщо на письмі, ієрогліфів.

В усному мовленні ми підкреслюємо різницю значень зміною інтонації, збільшенням або зменшенням паузи між словами і реченнями, або наголосом на різних складах чи /та різною позицією слів у реченні. На письмі нам потрібно використовувати позначки в документі замість звукових сигналів, що застосовують у мовленні. До основних функцій пунктуації у науковому дискурсі можна віднести: 1) позначення відношень між словами та словосполученнями; 2) встановлення меж між значеннєвими групами слів. Таким чином, наявність або відсутність позначки може бути індикатором ролі, яку відіграє певна група слів у реченні, а відсутність пунктуації відволікає від основного питання та заплутує, що є особливо недоречним у науковому спілкуванні.

Якщо говорити про функцію позначення відношень між словами у англomовному реченні, то окрім порядку слів, ключову роль відіграє дефіс.

Дослідники цього питання ілюструють, як, наприклад, поєднання слів без дефісу може призвести до абсолютно неправильної інтерпретації словосполучення (Kirkman, 2005: 64):

*He observed that **bacteria carrying dust particles** decreased in concentration as the humidity decreased.*

(bacteria-carrying)

*...can be present in **boron containing steels***

(boron-containing)

***Taking off gases** from the esterifiers...*

(off-gases)

У перших двох випадках читач тексту, за відсутності дефісу, інтуїтивно сприймає форму з закінченням *-ing* як Participle I, хоча насправді це є елементом атрибутивної групи. В останньому прикладі прийменник без дефісу автоматично сприймається як частина фразового дієслова, яким насправді він не є. Отже, використання дефісу у всіх цих випадках виключило б подібну неоднозначність тлумачень.

Функція встановлення межі між значеннєвими групами слів реалізується за допомогою більш варіативного набору пунктуаційних засобів – крапки, коми, двокрапки, крапки з комою, тире та ін.

Якщо використання крапки зазвичай не викликає питань, адже рідко хто забуває поставити її у кінці речення, щоб ідентифікувати його завершення, то питання коми є досить відкритим, особливо стосовно англійської мови та достатньо «вільних» правил використання цього пунктуаційного знаку в деяких випадках. Відсутність коми, особливо там, де слід позначити вставні слова, безособові звороти або підрядні частини на початку речення, є однією з найбільш розповсюджених помилок, що призводить до неоднозначності тлумачення чи просто до незручностей, що вимагають уточнення. У прикладі нижче автор написав одне, а мав на увазі інше. Наявність коми показує, що прислівник є детермінантом речення в цілому, а не окремого його елемента (Kirkman, 2005: 65):

Frequently adjusted totals need to be scrutinized.

(Frequently, adjusted)

Можна подивитися на ще один приклад, де відсутність коми ускладнює сприйняття (Kirkman, 2005: 66):

As the machine develops the forms we need to record data from past projects will be amended.

Читаючи це речення вперше, іменник *the forms* здається додатком у реченні до дієслова *develops*. При встановленні першої значеннєвої групи у реченні частина *the machine develops the forms we need to record data from past projects* здається досить логічною, але надалі йде *will be amended*,

що однозначно має виступати присудком. Тобто логічно, що іменник *the forms* все ж таки є підметом, а отже автором було пропущено такий важливий пунктуаційний знак, який би відокремив підрядну частину від головної:

*As the machine **develops, the forms** we need to record data from past projects will be amended.*

Звичайно, при уважному погляді на вищенаведені речення стає зрозумілим їх зміст. Однак, це потребує зайвого часу, що є неправильним, коли мова йде про науково-технічну комунікацію, і подібної втрати часу та концентрації можна уникнути, просто використовуючи доречні знаки пунктуації.

У цій статті спробуємо проілюструвати проблеми пунктуаційного оформлення текстів на матеріалі деяких публікацій (Crystal, 1988; Davis, 2021; Goodliffe, 2015), наскільки їх автори ретельно дотримуються правил пунктуації, і як це може вплинути на якість та швидкість розуміння змісту.

Отже, продовжуючи розгляд питання коми, підкреслимо ще раз, що будь-які вступні елементи, що передують головній частині речення слід виокремлювати комою, щоб не примушувати читача зупинятися, намагаючись зрозуміти контекст – де закінчується вставна частина і починається головна:

***When changing jobs, do not take source code or technology from an old company and transplant parts of it into a new company** (Goodliffe, 2015: 245).*

У випадках, коли підрядна частина слідує за головною зазвичай кома не ставиться, і вона є непотрібною, адже сполучник, що вводить підрядне речення, ідентифікує його початок. Приклад нижче демонструє і виділення вступного елемента, вираженого інфінітивом на початку, і підрядну частину без коми в останній частині речення:

***To work in a timely and predictable way, new functionality is added as new satellite modules around the edge** (Goodliffe, 2015: 158).*

Ще одним «суперечливим» питанням щодо використання чи невикористання коми є «оксфордська кома» (*Oxford comma*), яка ще відома як «гарвардська» та «серійна» кома (*Harvard comma, Serial comma* або *Series comma*) (Колодник, 2022). Вона ставиться перед останнім словом у списку перелічуваних елементів перед сурядними сполучниками *and, or* чи *nor*, які використовуються в англійській мові перед останнім елементом при переліку однорідних членів речення:

*Ethical programmers know that their job security lies in their **talent, integrity, and value** to a company,*

not in their ability to engineer the company to depend on them (Goodliffe, 2015: 245).

Вилучення коми перед сполучником *and* після *integrity* викликало б питання: чи відносяться всі перелічені елементи до одного і того ж члена речення або лише іменники *integrity* та *value* є однорідними членами речення, які пояснюють іменник *talent*. Подібні моменти неоднозначності тлумачень є безсумнівно недоречними у науковій та науково-технічній літературі, основними характеристиками якої є ясність та точність. Розуміючи це, автор не ігнорує цю оксфордську кому.

У той же час питання використання оксфордської коми вважають дискусійним, і у багатьох інших стилях, зокрема публіцистичі та газетних матеріалах, її використання сприймається як зайве, адже перешкоджає динамічності викладу інформації. Подивимось на приклад з сучасної публіцистики:

One of the goals of my writing and the workshop I do for parents, educators and corporations is to get them to help downplay the hyper-gendering of childhood (Davis, 2021).

Відсутність коми після іменника *educators* перед сполучником *and* може примусити читача замислитись над синтаксичними функціями перелічених іменників.

Важливими змістовними елементами пунктуації в англійській мові є також коми, що використовуються для виокремлення неуточнюючих означень та обставин (*non-defining / nonrestrictive modifiers*).

Неуточнюючі означення зазвичай вводяться сполучниками *which / who* та надають інформацію, яка не є суттєвою для розуміння, що саме позначається. Звернемо увагу, що у таких реченнях використовуються *which* або *who*, але не *that*. *That* може використовуватись для введення уточнюючих підрядних означальних речень, а кома у цьому випадку не використовується:

Rather than argue about brace positioning, there are more important layout considerations, which we'll explore in the following sections (Goodliffe, 2015: 10).

Data types or classes that are no longer being used tend to stay put in the project (Goodliffe, 2015: 31).

Подібна додаткова інформація для кращої диференціації може також виділятися круглими дужками, як зокрема у наступному прикладі:

The maintenance programmer (which could be you or another programmer) years later, when investigating a bug in an old release (Goodliffe, 2015: 9).

Таким чином, наявність чи відсутність пунктуаційного знаку перед *which* або *who* ідентифікує, чи виконує ця інформація змісторозрізнавальну функцію чи просто доповнює речення додатковими даними.

Також важливим вважаємо використання коми для виокремлення прикладки – означення, що виражене іменником і надає пояснювальну інформації про термін чи поняття:

In «The Queen's English» (1963), Henry Alford, the Dean of Canterbury, lists a large number of usage issues which worried his contemporaries (Crystal, 1988: 5).

Важливу роль відіграє кома і в еліптичних конструкціях, де її функція – позначення вилученого слова чи слів, які можна легко відновити завдяки контексту:

In Czech or Finnish, for example, the main accent generally falls on the first syllable of a word; in Persian or Turkish, on the last; in Polish or Welsh, on the penultimate syllable (Crystal, 1988: 172).

У той же час існують випадки, коли використання коми є помилковим відповідно до правил стилістики та пунктуації англійської мови. Зокрема слід згадати про так звану помилку «comma splice» – специфічний тип пунктуаційної помилки, де кома використовується для поєднання двох сурядних частин складного речення без додавання сполучників. Подібні структури є неправильними для англійської мови – слід або додати сполучник, або поставити крапку з комою, або розподілити речення на два окремих простих речення:

Good presentation does not draw attention or distract; it serves only to reveal the code's intent (Goodliffe, 2015: 8).

Отже, у прикладі вище можна спостерігати дотримання автором усіх норм пунктуації завдяки використанню крапки з комою між складносурядними реченнями, коли використання сполучника між ними було б стилістично зайвим, зокрема через вже наявність сполучника *or*, що поєднує однорідні присудки.

Окрім використання для уникнення помилки типу «comma splice», крапка з комою може слугувати для виокремлення частин речення, які вже містять коми, для більш однозначної вказівки на відношення перелічувальних елементів між собою у межах речення:

For example, question marks may be expressed by rising intonation; exclamation marks or underlining may increase loudness; and parentheses may lower tempo, loudness, and pitch (Crystal, 1988: 179).

Важливу змістоутворюючу функцію виконує також апостроф. Наприклад, згідно правил при використанні присвійного відмінка з декількома особами, яким приписується певна власність, якість та ін., апостроф може застосовуватись із кожним іменником або після останнього відповідно до змісту – підкреслюється індивідуальна приналежність чи спільна. Наприклад, у зразку нижче використання апострофа лише з другим прізвиськом інформує, що вчені працювали над книгою разом:

In an important early book on the subject, C. K. Ogden and I. A. Richard's «The Meaning of Meaning» (1923), 16 different meanings of the words 'mean/meaning' were distinguished (Crystal, 1988: 100).

Відсутність апострофу у подібних випадках вказує на високий ступінь відомості винаходу у всьому світу:

The 'Sapir-Whorf hypothesis', as it came to be called, combines two principles (Crystal, 1988: 15).

Також апостроф може виконувати виключно графічну функцію розмежування – у випадках, коли використання *-s* для утворення множини може створювати складнощі у прочитанні лексичних одиниць: *the early 1990's* (АБО: *the early 1990s*); *first add up all the X's* (АБО: *first add up all the Xs*).

Також, на вибір, апостроф може використовуватись і у множині акронімів та чисел. Однак, слід дотримуватись однорідності у документі – якщо почали використовувати апостроф при утворенні множини певного елемента, слід користуватись цим правилом і надалі в межах даного документу. Апостроф завжди використовується, якщо потрібно утворити множину з маленькою літерою: *R.E.M's* або *REM's* або *REMs*; *386's* або *386s*; *x's*.

Подібну ж графічну та змістоутворюючу функції може виконувати також дефіс, і, як ілюструвалося на самому початку статті, його роль може бути дійсно вагомим. Звичайно, перш за все, це використання дефісу при поєднанні слів, що разом утворюють препозиційне означення, особливо, якщо один з елементів виражений Participle (див. приклади на початку статті) або числівником:

Almost everyone preferred four-space indents (Goodliffe, 2015: 12).

У прикладі, наведеному вище, відсутність дефісу унеможливило б точне розуміння, до якого елемента відноситься числівник *four* – до *space* чи *indents*. Інтуїтивно читач проасоціював би його з іменником у множині, а це розуміння було б невірним.

По-друге, дефіс може використовуватись з префіксами, з якими традиційно він не ставиться, якщо сам префікс закінчується на голосну і наступний елемент після нього також голосна літера: *anti-inflammatory, pre-examination, re-analyzed*. Це полегшує сприйняття та розпізнавання змістовних елементів слова:

Is re-implementing another version of a proprietary algorithm that conferred competitive advantage unethical if you've hired the designer of that algorithm specifically for their experience? (Goodliffe, 2015: 245).

По-третє, використання префіксів може утворювати одиниці, які збігаються з написанням із вже існуючими безпрефіксальними одиницями. Тоді наявність префікса миттєво вказує реципієнту на функцію виокремленого елемента і не викликає неоднозначності тлумачень: *multiply / multi-ply; recover / re-cover; unionize / un-ionize*.

Ще одним випадком використання дефісу є так званий «висячий дефіс / suspended hyphen». Він відіграє важливу роль у наукових текстах, адже уможливорює компресію тексту та уникнення тавтології без змістовних втрат. Він використовується у конструкції з однорідними членами, що мають однаковий кінцевий елемент:

The first of these studies aimed to show how English- and French-speaking Canadians viewed each other (Crystal, 1988: 23).

Таким чином, використання дефісу уможливорює видалення непотрібних елементів і при цьому запобігає змістовним втратам.

В аспекті нашої статті хотілося б також підкреслити ще деякі функції певних пунктуаційних знаків, що виконують не лише розділову функцію, а і несуть додаткову інформацію. Зокрема відзначимо використання знаків питання та оклику не у їх стандартній позиції в кінці речення для вказівки на його тип, а як знак, що додатково привертає увагу до інформації (знак оклику) та/або ставить її під сумнів (знак питання). Наприклад, знак оклику може активно використовуватись в інструкціях, часто у комбінації з капіталізацією: *WARNING!* Знак питання, у свою чергу, нерідко можна побачити при подачі інформації щодо років життя чи діяльності когось, коли одна з цих дат невідома: *Claude Poux (1810?–1897)*.

Подібну інформативну функцію можна відзначити при використанні скісної риски або «слешу», що вказує на альтернативу і сприяє стислості наукового тексту без втрати інформативності:

Employ the most appropriate tools and techniques that will lead to the best results – for example, use automated tests that ensure quality, pair program-

ming, *and/or* code review to catch mistakes and sharpen designs (Goodliffe, 2015: 244).

Висновки. Підсумовуючи зазначене, хотілося б підкреслити ще раз, що хоч інколи вилучення знаків пунктуації в англійських текстах і не розглядається як груба помилка, для наукових чи науково-технічних текстів це є недоречним, адже вони мають характеризуватися однозначністю та точністю надання інформації, що не потребує додатко-

вої обробки чи інтерпретації. Тому вилучення коми чи дефісу, заміна крапки з комою просто комою або неправильне використання апострофу тощо може викривити інформацію або просто вимагатиме від читача зайвих зусиль для її точного розуміння. Таким чином, стає очевидним, що у зазначених типах текстів особливо важливо дотримуватись класичних правил пунктуації задля високого ступеня ясності та точності передачі даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колодник Л. Oxford Comma: Вживати чи не вживати в юридичній англійській мові? *Higher School of Advocacy*. 29.08.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/oxford-comma-vzhyvaty-chy-ne-vzhyvaty-v-yurydychnij-anglijskij-movi>
2. Bailey S. *Academic Writing: A Practical Guide for Students*. London and New York: RoutledgeFalmer, 2003. 192 p.
3. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. London: Guild Publishing, 1988. 472 p.
4. Davis L. S. 'Guys' Isn't a Gendered Word Anymore. It's Fine to Use with Everyone. *The Washington Post*. July 7, 2021. URL : <https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/07/07/guys-defense-gendered-etymology/>
5. Goodliffe P. *Becoming a Better Programmer*. Sebastopol: O'Reilly, 2015. 342 p.
6. Jordan R. R. *Academic Writing Course: Study Skills in English*. 3rd ed. Edinburgh: Pearson Education Ltd., 2003. 160 p.
7. Kirkman J. *Good Style: Writing for Style and Technology*. 2nd ed. New York: Taylor & Francis e-Library, 2005. 139 p.
8. McWhorter K. T. *Expressways: Scenarios for Paragraph and Essay Writing*. 3rd ed. New Jersey: Pearson, 2013. 649 p.
9. Rogers S. M. *Mastering Scientific and Medical Writing: A Self-Help Guide*. Heidelberg: Springer, 2007. 146 p.

REFERENCES

1. Kolodnyk L. (2022) Oxford Comma: Vzyvaty chy ne vzyvaty v yurydychnii anglijskij movi. [Oxford Comma: To use or not to use in the English language of law]. *Higher School of Advocacy*. 29.08.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/oxford-comma-vzhyvaty-chy-ne-vzhyvaty-v-yurydychnij-anglijskij-movi> [in Ukrainian].
2. Bailey S. (2003) *Academic Writing: A Practical Guide for Students*. London and New York: RoutledgeFalmer, 192 p.
3. Crystal D. (1988) *The Cambridge Encyclopedia of Language*. London: Guild Publishing, 472 p.
4. Davis L. S. (2021) 'Guys' Isn't a Gendered Word Anymore. It's Fine to Use with Everyone. *The Washington Post*. July 7, URL: <https://www.washingtonpost.com/outlook/2021/07/07/guys-defense-gendered-etymology/>
5. Goodliffe P. (2015) *Becoming a Better Programmer*. Sebastopol: O'Reilly, 342 p.
6. Jordan R. R. (2003) *Academic Writing Course: Study Skills in English*. 3rd ed. Edinburgh: Pearson Education Ltd., 160 p.
7. Kirkman J. (2005) *Good Style: Writing for Style and Technology*. 2nd ed. New York: Taylor & Francis e-Library, 139 p.
8. McWhorter K. T. (2013) *Expressways: Scenarios for Paragraph and Essay Writing*. 3rd ed. New Jersey: Pearson, 649 p.
9. Rogers S. M. (2007) *Mastering Scientific and Medical Writing: A Self-Help Guide*. Heidelberg: Springer, 146 p.